

ریزگفتار

۱	سرآغاز.....
۱	سخن دکتر حسن اتوکش.....
۶	دانشگاه علوم پزشکی ایران.....
۹	پیش درآمد.....
۹	زندگی نامه احمد بلدی.....
۱۳	بررسی کتاب شناسی کتاب تدبیر الحبالی.....
۱۵	ارزشمندی کتاب پایش بارداران، نوزادان و کودکان خردسال.....
۱۵	رفرنس نویسی بلدی.....
۱۵	منابع کتاب تدبیر الحبالی و الأطفال و الصبيان.....
۲۰	سنجش کتاب بلدی با پیشینیان و همگانش.....
۲۱	نقدگری بلدی.....
۲۲	آزمون گرای بلدی.....
۲۲	چکیده ای از دیدگاه بلدی درباره بارداری و رویان.....
۳۲	دست نوشته های کتاب تدبیر الحبالی.....
۳۴	تاریخچه نوشتن کتاب های پاییدن دوره های سنی گوناگون.....
۳۴	کودکان.....
۴۴	جوانان.....
۴۶	بانوان.....
۵۳	پیران.....
۵۴	رساله سیزدهم، در تدبیر مشایخ.....
۵۶	رویان شناسی.....
۶۷	مقدمه نویسنده بلدی، احمد.....
۶۷	مقاله نخست.....
۷۱	مقاله دوم.....
۷۴	مقاله سوم.....
۷۸	مقاله نخست بارداری، زایمان و نوزادان.....
۷۸	باب یکم.....
۷۸	چاره اندیشی برای تندرستی، آموزش و پرورش نوزادان و کودکان.....

۸۲	..... باب دوم
۸۲	..... چاره‌اندیشی بارداران، پیش‌زمینه تندرستی نوزادان
۸۷	..... باب سوم
۸۷	..... پاییدن بارداران و درمان ایشان
۸۹	..... باب چهارم
۸۹	..... برنامه خوراکی، آشامیدنی و دارویی بارداران، نوزادان و کودکان
۹۱	..... باب پنجم
۹۱	..... ویژگی‌های بارداری
۹۱	..... چهره‌شناسی بانوی توانا در باردارشدن
۹۴	..... باب ششم
۹۴	..... چاره‌جویی برای پسرزایی
۱۰۵	..... باب هفتم
۱۰۵	..... چاره‌اندیشی در راستای زیبارو پسرزایی
۱۰۷	..... باب هشتم
۱۰۷	..... استوار نگاه داشتن تخمه در زهدان
۱۰۹	..... باب نهم
۱۰۹	..... پیش‌زمینه آماده‌سازی زهدان برای پذیرش تخمه و کامل‌شدن بارداری
۱۱۳	..... باب دهم چاره‌اندیشی‌های کمک‌کننده به بارداری
۱۱۳	..... بالابردن شانس بارداری
۱۱۶	..... قرص گل‌سرخ
۱۱۷	..... باب یازدهم نشانه‌های بارداری و بانوی باردار
۱۱۷	..... نشانه‌های بارداری
۱۱۸	..... نشانه‌های دیگر بارداری
۱۲۰	..... باب دوازدهم چگونگی شکل‌گیری رویان، قیافه، ترکیب و آفرینش او
۱۲۸	..... باب سیزدهم نخستین اندام ساخته‌شده در رویان
۱۳۰	..... باب چهاردهم مزاج رویان
۱۳۲	..... باب پانزدهم دیدگاه بقراط درباره شکل‌گیری رویان، ترکیب و زاده‌شدن
۱۳۹	..... باب شانزدهم شکل‌گیری رویان پسر پیش از دختر
۱۴۲	..... باب هفدهم تفاوت شکل‌گیری رویان‌ها با یکدیگر

باب هژدهم دیدگاه پولس دربارهٔ اختلاف روزهای شکل‌گیری رویان‌ها با یکدیگر	۱۴۶
باب نوزدهم دیدگاه جالینوس دربارهٔ زاده‌شدن و اختلاف روزها و ماه‌های آن .	۱۵۰
باب بیستم مدت زمان بارداری	۱۵۱
باب بیست و یکم وضعیت رویان پس از به پایان رسیدن نیم سال و چگونگی آن	۱۵۶
باب بیست و دوم نشانه‌های بارداری پسر؛ یا دختر	۱۵۷
باب بیست و سوم باور بانوان یازده ماهه‌زا.	۱۵۹
باب بیست و چهارم نوزادان زاده‌شده در ماه‌های گوناگون	۱۶۱
باب بیست و پنجم کامل‌شدن رویان در شش ماهگی	۱۶۳
باب بیست و ششم [چرا رویان در شش ماهگی کامل می‌شود؟]	۱۶۴
باب بیست و هفتم چرایی وارونگی رویان در پایان شش ماهگی رخ می‌دهد؟	۱۶۴
باب بیست و هشتم ماندگاری و مرگ رویان هفت تا ده ماهه	۱۶۷
باب بیست و نهم نشانه‌های رویان، از منظر ضعف، تندرستی و بیماری	۱۶۹
باب سی‌ام نشانه‌های تشکیل رویان، تمام‌شدن بارداری؛ یا فروپایین‌افتادن	۱۷۲
باب سی و یکم برخی نشانه‌های فروافتادن نابه‌نگام رویان	۱۷۴
باب سی و دوم چاره‌اندیشی باردار در راستای پاییدن و نگاه‌داشتن رویان	۱۷۶
گوارشن لؤلؤ	۱۷۸
باب سی و سوم بازداشتن باردار از همبستری، یادکرد سود و زیان آن	۱۸۰
باب سی و چهارم آب‌تنی باردار در گرمابه	۱۸۲
باب سی و پنجم افزایش پایش باردار در ماه هشتم	۱۸۳
باب سی و ششم بایستگی خودداری از عطسه‌کردن	۱۸۴
باب سی و هفتم چگونگی رویارویی با پیامدهای پدیدآمده در بارداران	۱۸۵
باب سی و هشتم پاکسازی تن از فزونی‌های فراوان	۱۸۸
باب سی و نهم سستی معدهٔ بارداران	۱۹۱
باب چهلم کورشدن اشتها و خودداری از خوردن در بارداران	۱۹۴
باب چهلم و یکم و یار بارداران	۱۹۸
باب چهلم و دوم دل‌آشوبی و دل‌به‌هم‌خوردگی بارداران	۲۰۱
باب چهلم و سوم ریزش فراوان آب‌دهان بارداران	۲۰۳

۲۰۵	باب چهل و چهارم بالآوری بارداران
۲۰۵	دارویی بسیار سودمند برای رویارویی با بالآوری
۲۰۷	باب چهل و پنجم رویداد پدیده سکسکه در بارداران و درمان آن
۲۰۸	دارویی سودمند برای درمان سکسکه
۲۰۸	قرص راسین
۲۰۸	روش ساخت قرص راسین [اقراص الراسین]
۲۱۰	باب چهل و ششم تپش دل پدیدآمده در بارداران و درمان آن
۲۱۱	داروهای سودمند برای درمان تپش دل از گرمی
۲۱۲	قرص مشک (اقراص المسك)
۲۱۵	باب چهل و هفتم روان شدن خون ماهانه در باردار و چگونگی درمان آن
۲۱۹	باب چهل و هشتم بادناکی و آماسیدگی در بارداران
۲۲۲	باب چهل و نهم پیآمدها و نشانه‌های نزدیک شدن زمان زایمان
۲۲۳	باب پنجاهم چگونگی آسان سازی زایمان و پاییدن بانوان
۲۲۵	باب پنجاه و یکم انگیزه‌های دشوارزایی
۲۲۵	انگیزه‌هایی وابسته به مادر
۲۲۵	انگیزه‌هایی که وابسته به رویان
۲۲۷	باب پنجاه و دوم درمان دشوارزایی
۲۲۹	شیاف برای راندن رویان مرده
۲۲۹	قرص صمغ (اقراص الصمغ)
۲۳۰	اقراص المر
۲۳۰	قرص مر
۲۳۵	باب پنجاه و سوم گیرافتادن جفت (مشیمه) پس از زایمان
۲۳۷	باب پنجاه و چهارم بیرون آوردندگان جفت و رویان
۲۳۹	باب پنجاه و پنجم چگونگی پاییدن زائو پس از زادن و بیرون آمدن جفت
۲۴۱	باب پنجاه و ششم سستی و بیرون زدگی زهدان (زلق الرحم)
	باب پنجاه و هفتم آماس، گرفتگی پستان و پنییری شدن شیر در آن پس از زایمان
۲۴۴	
	باب پنجاه و هشتم درمان ترك خوردگی و خط شکم، پستان و ران باردار پس از
۲۴۶	زایمان

مقاله دوم پرورش، پایش و نگاه داشت تندرستی نوزادان و کودکان

۲۴۷	..... خُردسال
۲۴۷	..... باب یکم گرمی و نموری مزاج نوزادان و کودکان
۲۵۱	..... باب دوم نشانه‌های نوزاد تندرست؛ یا بیمار
۲۵۳	..... باب سوم رویان نیرومندتر از نوزاد
۲۵۵	..... باب چهارم سومندتر بودن فضای زهدان برای رویان
۲۵۷	..... باب پنجم پیامدهای جابه‌جایی رویان از شکم مادر به بیرون
۲۵۹	..... باب ششم دگرگونی تنفس رویان پس از زاده شدن
۲۶۱	..... باب هفتم دگرگونی در شیوه راندن فزونی‌ها پس از زاده شدن
۲۶۳	..... باب هشتم ورودی‌ها و خروجی‌های رویان و نوزاد
۲۶۵	..... باب نهم پوشش رویان در زهدان و پس از زاده شدن
۲۶۶	..... باب دهم شیر برترین خوراک نوزاد
۲۶۹	..... باب یازدهم بهسازی شیر مادر
۲۷۱	..... باب دوازدهم چگونگی گزینش دایه شیرده
۲۷۳	..... باب سیزدهم گزاره‌ای درباره سن دایگان شیرده
۲۷۵	..... باب چهاردهم شکل و اندام آفرینشی دایه شیرده
۲۷۸	..... باب پانزدهم ویژگی‌های منشی، اخلاقی و خردورزی دایه شیرده
۲۸۰	..... باب شانزدهم ورزش‌ها و کارهای انجام‌دانی دایه
۲۸۲	..... باب هفدهم برنامه خوراک و آشامیدن دایگان
۲۸۴	..... باب هژدهم نیایدهای خوراکی و نوشیدنی دایگان
۲۸۸	..... باب نوزدهم بازداشتن دایگان از هم‌آغوشی
۲۹۰	..... باب بیستم دستیار داشتن دایگان
۲۹۲	..... باب بیست و یکم پرورش‌دهنده کودک کارآموده، حساس و باهوش
۲۹۴	..... باب بیست و دوم آزمون شیر خوب و بد و نشانه‌های آن دو
۲۹۶	..... باب بیست و سوم چگونگی بهسازی شیر دایه شیرده
۲۹۸	..... باب بیست و چهارم چگونگی بهسازی شیر آبکی، تند و تیز دایه شیرده
۳۰۰	..... باب بیست و پنجم بهسازی و افزایش؛ یا کاهش شیر
۳۰۴	..... باب بیست و ششم بهسازی بدبویی، ترشی، تند و تیزی شیر

باب بیست و هفتم هرگونه بدی شیر	۳۰۶
باب بیست و هشتم چگونگی آغاز شیردادن به نوزاد	۳۰۷
باب بیست و نهم برآورد بارهای شیر نوشیدن نوزاد	۳۰۹
باب سی ام چگونگی پاییدن نوزادان در آغاز زاده شدن	۳۱۱
باب سی و یکم برنامه پاییدن نوزادان	۳۱۶
باب سی و دوم شستشو و ماساژ	۳۱۹
باب سی و سوم برخی چاره اندیشی ها برای پاییدن نوزاد	۳۲۲
باب سی و چهارم چه باید کردهای دایه و پرستار برای پرورش کودک	۳۲۵
باب سی و پنجم رویش دندان های کودک	۳۲۷
باب سی و ششم آسان سازی رویش دندان	۳۳۰
باب سی و هفتم روان سازی شکم به هنگام رویش دندان	۳۳۲
باب سی و هشتم زمان از شیر گرفتن کودک	۳۳۵
باب سی و نهم آن چه باید به کودکان بخوراند، بی آن که سیر شوند	۳۳۶
باب چهلم مسئولیت پذیر کردن کودکان	۳۳۷
باب چهلم و یکم چاره اندیشی برای کودکان، جهت پذیرش آموزش و پرورش	۳۳۹
باب چهلم و دوم بازداشتن کودکان از نوشیدن شراب	۳۴۰
باب چهلم و سوم کودکان و نوشیدن آب سرد	۳۴۲
باب چهلم و چهارم دیدگاه روفس درباره مزاج کودکان و نوشیدن شراب	۳۴۴
باب چهلم و پنجم ورزش و کودکان	۳۴۷
باب چهلم و ششم بهسازی منش و اخلاق سودمند برای پاییدن تندرستی است	
	۳۴۹
باب چهلم و هفتم پاییدن کودکان در هفت هفت دوم	۳۵۴
باب چهلم و هشتم پاییدن کودکان در هفت هفت سوم	۳۵۷
مقاله سوم بیماری ها و دردهای پدیدآمده در نوزادان و کودکان خردسال و درمان آنها	۳۶۰
باب یکم بیماری های ویژه نوزادان و کودکان خردسال	۳۶۰
باب دوم زخم و ریش سر	۳۶۴
باب سوم گونه های زخم سر	۳۶۷

باب چهارم زخم‌هایی که تنبیه [تینیة] نامیده می‌شود و درمان آن	۳۶۹
باب پنجم گزاره‌ای درباره‌ی آماس پدیدآمده در مغز کودک و چگونگی درمان آن	۳۷۰
باب ششم بیماری عطاس در کودکان	۳۷۳
باب هفتم پدیده‌ی خوابی در کودکان و چگونگی درمان آن	۳۷۶
باب هشتم پدیده‌ی بی‌تابی و هراس در کودک و چگونگی رویارویی با آن	۳۷۹
باب نهم پدیده‌ی تشنج در کودکان	۳۸۲
باب دهم دیدگاه جالینوس و نقل‌قول‌های پولس از پالیس درباره‌ی کزاز	۳۸۹
باب یازدهم رخداد سکنه در کودکان و چگونگی درمان آن	۳۹۴
باب دوازدهم بیماری صرع پدیدآمده در کودکان که صرع المصروع شناخته می‌شود	۳۹۸
باب سیزدهم درمان بیماری صرع پدیدآمده در کودکان	۴۰۲
باب چهاردهم گزاره‌ای درباره‌ی فاوانیا	۴۰۷
باب پانزدهم اثبات دیدگاه‌های دیاسکوریدوس در کتابش کتاب الحشائش	۴۰۹
باب شانزدهم اثبات‌شده‌های ما از کتاب‌های پیشینیان سودمند برای رویارویی با بیماری صرع	۴۱۲
باب هفدهم تشنج پدیدآمده از انباشتگی و نموری	۴۱۴
باب هزدهم تشنج پدیدآمده از خشکی در نوزادان؛ یا کودکان	۴۱۹
[داروی بلدی]	۴۲۲
باب نوزدهم آماس چشم (رمد) پدیدآمده در کودکان و چگونگی درمان آن	۴۲۵
باب بیستم سپیدک چشم کودکان	۴۲۹
باب بیست و یکم لوچی در کودکان	۴۳۰
باب بیست و دوم گردآمدن نموری در گوش کودکان و چگونگی درمان آن	۴۳۱
باب بیست و سوم آماس گوش	۴۳۶
باب بیست و چهارم زخم گوش کودکان	۴۴۰
باب بیست و پنج بافت گوشتی روییده در گوش کودک و چگونگی درمان آن	۴۴۳
باب بیست و شش کرمک‌های پدیدآمده در گوش و چگونگی درمان آن	۴۴۵
باب بیست و هفتم سرریزی آب‌دهان	۴۴۷
باب بیست و هشت خون‌ریزی بینی پدیدآمده در کودکان و چگونگی درمان آن	۴۵۳

باب بیست و نهم رخداد زکام در کودکان و درمان آن.....	۴۵۷
باب سی ام آفت و زخم‌های پدیدآمده در نوزادان و درمان آن.....	۴۵۹
داروی جالینوس	۴۶۴
باب سی و یکم خارش و گزش لثه پدیدآمده در کودکان و درمان آن.....	۴۶۵
مضیض	۴۶۵
باب سی و دوم دردهای هنگام رویش دندان	۴۶۸
رویش دندان از دیدگاه بقراط	۴۶۸
رویش دندان از دیدگاه پولس	۴۷۱
باب سی و سوم آماس حلق پدیدآمده در کودکان	۴۷۹
باب سی و چهارم آماس حلقی کودکان	۴۸۳
باب سی و پنجم فرورفتگی یکی از مهره‌های گردن از دیدگاه جالینوس	۴۹۲
باب سی و ششم استخوان گیرکرده در گلو	۴۹۴
باب سی و هفتم گزاره‌ای درباره سرفه پدیدآمده در کودکان	۴۹۶
باب سی و هشتم آسم و بدی تنفس پدید آمده در کودکان و چگونگی درمان آن	
.....	۴۹۸
لیسکی برگرفته از شنبليله.....	۵۰۱
باب سی و نهم بالا آوردن پدیدآمده در کودکان و درمان آن	۵۰۴
باب چهلم تشنگی پدیدآمده در کودکان و درمان آن.....	۵۰۷
باب چهلم و یکم دشواری پیشاب کردن کودکان	۵۱۰
باب چهلم و دوم آماس پیشابدان پدید آمده در میان کودکان	۵۱۳
نشانه‌های پدید آمدن آماس پیشابدان	۵۱۵
باب چهلم و سوم درمان آماس پیشابدان در میان کودکان.....	۵۱۶
باب چهلم و چهارم شب‌ادراری و درمان آن	۵۲۱
باب چهلم و پنجم کرمک و کرم‌های دراز روده‌ای.....	۵۲۴
باب چهلم و ششم دل‌پیچه در کودکان	۵۳۱
باب چهلم و هفتم شکم‌روش پدیدآمده در کودکان.....	۵۳۴
باب چهلم و هشتم گیرافتادن فزونی‌ها در کودکان	۵۳۶
باب چهلم و نهم بیرون‌زدگی پیزی از سوراخ نشیمنگاهه در کودکان.....	۵۳۸
باب پنجاهم بیرون‌زدگی و برجستگی ناف و چگونگی درمان آن	۵۴۱

۵۴۵	.....	باب پنجاه و یکم جوش‌ها و زخم‌های کودکان
۵۴۸	.....	باب پنجاه و دوم آماس سخت گلو (خنزیر)
۵۵۲	.....	باب پنجاه و سوم زگیل آویزان
۵۵۷	.....	باب پنجاه و چهارم پدیده قوبا در کودکان
۵۶۱	.....	باب پنجاه و پنجم خراشیدگی کشاله ران
۵۶۳	.....	باب پنجاه و ششم پرمویی کودکان
۵۶۸	.....	باب پنجاه و هفتم رویداد تب در کودکان
۵۷۰	.....	باب پنجاه و هشتم آبله، حصبه، آبله‌مرغان
۵۷۵	.....	باب پنجاه و نهم نشانه‌های آبله، حصبه و آبله‌مرغان
۵۷۵	.....	آبله
۵۷۶	.....	حصبه
۵۷۶	.....	آبله‌مرغان (حمیق‌اء)
۵۸۰	.....	باب شصتم درمان آبله حصبه و آبله‌مرغان
۵۸۵	.....	باب شصت و یکم زدايندگان لك آبله از تن و چشم
۵۸۶	.....	داروی روی شویبه
۵۸۸	.....	خاتمه انجام کتاب
۵۸۹	.....	نمایگان
۵۹۱	.....	نمایه کتاب‌ها
۶۰۱	.....	نمایه بیماری‌ها
۶۰۷	.....	نمایه کسان
۶۱۵	.....	نمایه جای‌ها
۶۱۹	.....	نمایه زمان، اندازه
۶۲۳	.....	نمایه واژه‌های ویژه
۶۲۷	.....	نمایه داروهای تکی، ترکیبی و خوراکی‌ها
۶۴۷	.....	نمایه جانوران
۶۵۱	.....	کتاب‌نامه

سرآغاز

سخن دکتر حسن اتوکش^۱

هر که بر پیشانی گیتی
هر که بر لوح جهان نقشی نیفزاید ز خویش
بی گمان چون نقش ما، محو است در موج فنا
نقش هستی ساز باید، نقش بر جاماندنی
تا چو جان خود جهان هم جاودان دارد تو را
فریدون مشیری

پزشکی و اندیشه‌ورزی در ایران پیشینه‌ایی دیرینه (۳۰۰۰ ساله) دارد. از روزگار میترائیسم و پیش از زرتشت (هزار و دویست پیش از میلاد) و در پگاه تاریخ، مردم بومی، گونه‌ای پزشکی ویژه خود و سرزمین خویش را داشته‌اند. بخش مهمی از نوشته‌های اوستا در مورد پزشکی در ایران کهن سخن می‌گوید. در روزگار مادها، دانش پزشکی در هگمتانه (همدان) با مکتب سده زرتشت، در روزگار هخامنشی مرکز پزشکی پاسارگارد، در روزگار اشکانی مدرسه پزشکی مرو، در روزگار ساسانی دانشگاه گندی شاپور در خوزستان درخشان‌ترین مرکز پزشکی در جهان بوده است که بر سر در آن دانشگاه، نوشته شده بود:

«دانش ما، دل‌ها را می‌ریاید و شمشیر ما کشورها را»

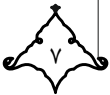
«همه چیز را همگان دانند و همگان هنوز از مادر نزاده‌اند»

«ما روایی دانش و اندیشه را در حکومت بر دل‌ها برتر از کاربرد شمشیر

می‌دانیم»

در همین دانشگاه برای نخستین بار کنگره جهانی پزشکی تشکیل شده و پزشکان ایرانی، هندی، رومی، یونانی، مصری در آن به تبادل افکار پرداخته‌اند.

^۱ دکتر حسن اتوکش فوق تخصص بیماری‌های کلیه کودکان (نفرولوژیست) هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران و درمان‌گر و استاد در مرکز آموزشی درمانی علی اصغر ظفر تهران.

این دانشگاه تا روزگار خاموشی اش در ۲۶۷ خورشیدی با بیمارستان مربوط به آن فعال بوده است.

در ایران آن روزگار که از سویی از خوارزم مرزهای آن تا هند و کابل در شرق و مصر و یونان در غرب ادامه داشته کانون‌های فکری و دانشی بسیاری وجود داشته است.

در چهار سده آغازین خورشیدی به چهره‌های درخشان پزشکی بر می‌خوریم: پورسینا در خراسان، رازی در ری، بلدی در شاه زند اراک، اخوینی بخارایی و بخارا، مغانه‌ایی در خراسان، ربن تبری در تبرستان، مجوسی اهوازی در خوزستان از آن جمله‌اند، که کتاب‌های پزشکی را نگاشته‌اند.

در مورد پزشکی کودکان رازی را کتابی است در محتوی کناش المنصوری، محمد تبری را رساله‌ایی در درمان کودکان، کتاب تدبیر آبستنی رویان و کودک از بلدی، کتاب درد مفصلی در کودکان از ابن‌مندیوه اصفهانی، کتاب درمان کودکان از پورسینا از جمله‌اند.

همان گونه که گذشت پزشکی در سراسر فلات ایران از خوارزم تا دل ایرانشهر (آسورستان؛ یا عراق کنونی) رواج داشته است. از جمله در استان مرکزی که یکی از کهن‌ترین زیستگاه‌های بشری است.

تیمره (خمین امروزی)، خورهه، ساوه، فراهان، آستانه (کرج ابودلف؛ یا شاه‌زند کنونی) از نقاط با تمدن بسیار کهن‌اند. آنچه امروز استان مرکزی نام دارد ابتدا کوهستان نامیده می‌شد و در روزگار اسلامی به جبال یا عراق عجم نامور گردید. ایالت کوهستان در سده شش و هفت پیش از میلاد، ایالت وسیعی بود که چهار شهر بزرگ کرمانشاه، همدان، ری و اصفهان را در برمی‌گرفته و آن را کشور ماد می‌نامیدند.

خاندان ابودولف از مهاجرین عرب بوده‌اند که پس از سکونت در استان مرکزی شهر کره را به نام کرج نامیده و این نام سپس به کرج مبدل شده است. کرج استان مرکزی امروزه شاه‌زند نام دارد که در شمال غربی اراک امروزی واقع است و محل بالیدن دانشمند بزرگ ایران بلدی است (از نام درست ایرانی ایشان

آگاهی نداریم شاید مانند نام‌های دیگر تعریب شده است). در ۳۵ کیلومتری غرب شهر اراک پلی است معروف به پل دوآب در نزدیکی این پل روستای شاه‌زند قرار داشته و نزدیک آن غاری است به نام غار شاه‌زند (شاه‌زنده) که از روزگاران کهن مورد تقدیس دینداران زرتشتی بوده و حال نیز می‌باشد. آن‌ها همه ساله به زیارت کوه و غار شاه‌زند شتافته و نذوراتی را پیش‌کش می‌کنند. این غار افسانه‌های زیادی را در بردارد.

زند، در کتاب زند، در شاه، در زنده رود همه به معنی بزرگ است. فرزند نیز به این معنی است که شکوه بزرگ حیات آدمی است.

سروری در برهان می‌گوید: پیل را از آن زندپیل گویند که بزرگ است.

شاه زند یعنی شاه جاوید و از عبارت دارای دو حیات (ذوالحیاتین) گرفته شده است.

اگر به نام روستاهای منطقه استان مرکزی بنگریم هر یک را سابقه‌ای است تاریخی و به نظر می‌رسد که در سراسر گستره آن دانش و دانش پزشکی رواج داشته است و هر زمانی مرواریدی را از صدف وجود ایران بیرون داده است.

این دانشمند گرامی در کتاب خود از زمان لقاح تا پایان نوجوانی و جوانی را به بحث می‌گذارد و بیماری‌های آن را بیان می‌کند بر ماست که میهن خود و دانشمندان آن را و مردم آن را گرامی بداریم. ترجمه این کتاب بزرگ بعد از هزار و اندی سال به کوشش سرور گرامی دکتر محمدابراهیم ذاکر انجام گرفت.

ایشان اولین مترجم کتاب ۲۵ جلدی الحاوی فی الطب رازی است که ترجمه کامل آن در بیست و سه جلد توسط دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی به چاپ رسید و در ۲۸ آذر ۱۳۹۵ در کتابخانه ملی و روز جهانی رازی از سوی یونسکو رونمایی شد. وی بسیاری از کتاب‌های پزشکی کهن را تصحیح و ترجمه کرده و به چاپ رسانیده است.

ایشان خود یادگاری از خاندان بزرگ منزوی و دانشمند بزرگ آقابزرگ تهرانی صاحب دائرة المعارف بزرگ کتاب‌شناسی شیعه الذریعة إلى تصانیف الشیعة و دو فرزند برومند ایشان دکتر علی‌نقی منزوی و استاد احمد منزوی هستند که

ستارگان درخشان اندیشه در ایران بوده‌اند. از لطف خداوند بر ایران است که چنین گوهرهای بزرگی را از صدف وجود خود به میهن ارزانی داشته است.^۱ ما در مرکز آموزشی درمانی کودکان علی اصغر برآن شدیم تا همانند دو کتاب پیشین:

الف) کتاب سنجش پیشاب شناسی رازی با پزشکی نوین^۲ برداشت شده از گفته‌های رازی در جلد نهم، دهم و نوزدهم کتاب الحاوی فی الطب^۳.
ب) کتاب گروه‌بندی و تشخیص افتراقی بیماری‌ها که همان التقسیم و التشجیر یا التقاسیم العلل رازی است.^۴

^۱ پی‌نوشت‌ها: تاریخچه از کتاب تدبیر الحبلی بلدی؛ کتاب تاریخ استان مرکزی، محمدجواد مرادی‌نیا، نشر ثالث، تهران، ۱۳۹۵ خ، ۶۹۵ برگه؛ کتاب تاریخ اراک، از دوره باستان تا آغاز دوره صفوی، ابراهیم دهگان، ایرج افشار و ابوتراب هدایی، انتشارات فرهنگ اراک، ۱۷۸ برگه؛ دیگر: انتشارات زرین و سیمین، ۱۳۸۶ خ، ۲۱۴ برگه.

^۲ کتاب سنجش پیشاب‌شناسی رازی با پزشکی نوین، پژوهش و گردآوری دکتر حسن اتوکش و دکتر محمدابراهیم ذاکر، انتشارات مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب، تهران، ۱۳۹۹ خ چاپ شد.

^۳ کتاب الحاوی فی الطب ابوبکر محمد فرزند زکریا فرزند یحیی رازی (۲۶۱ - ۳۱۳ ق) دائرةالمعارف پزشکی ۲۵ جلدی، دربرگیرنده همه یافته‌های پزشکی باستان ایران، یونان، روم، مصر و هند است که رازی آن را در ۲۵ جلد گردآورد. محمدابراهیم ذاکر پس از دوازده سده همه مجلدات آن را از زبان عربی به زبان مادری نویسنده «پارسی» ترجمه کرد که ده سال به درازا کشیده شد، سپس با تلاش‌های بسیار زیاد دکتر محمود مصدق ریاست دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی و همراهی این دانشگاه علوم پزشکی ترجمه به پارسی همه مجلدات آن را در ۲۳ جلد به تدریج از پاییز ۱۳۸۹ تا شهریور ۱۳۹۵ به چاپ رسانید و در ۲۸ آذر همین سال که سال رازی از سوی یونسکو نام‌گذاری شده بود، در کتابخانه ملی ایران با حضور اندیشمندان تاریخ پزشکی و ایران و جهان رونمایی شد.

^۴ کتاب گروه‌بندی و تشخیص افتراقی بیماری‌ها، نوشته ابوبکر محمد فرزند زکریا رازی، پژوهش و برگردان محمدابراهیم ذاکر، زیر نظر دکتر حسن اتوکش، انتشارات دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی ایران، تهران، ۱۴۰۰ خ.

کتاب تدبیر الحبالی و الاطفال و الصبیبان و مداواة الأمراض العارضة لهم / چگونگی پاییدن بارداران، نوزادان و کودکان و چگونگی پاییدن تندرستی ایشان و درمان بیماری‌های پدیدآمده در هر کدام این سه گروه نوشته دانشمند بزرگ شیخ ابوالعباس احمد فرزند محمد فرزند یحیی بلدی از سرزمین پهناور ایران را نیز به نقد و بررسی بکشانییم دانش پزشکی بازگو شده در آن را تا اندازه‌ای به معادل‌سازی آن با دانش پزشکی نوین پیردازیم و اقدام به روزکردن آگهی‌های کتاب با آخرین منابع تا ۲۰۲۳م به کوشش همکاران ما در مرکز آموزشی درمانی کودکان علی اصغر به انجام رسانیدیم که ما آن را در پایان هر باب از هر مقاله با واژه «پزشکی نوین» همراه با منابع به روز هر کدام آوردیم.

همکاران همراه ما در نقد این کتاب سرآمد در هر رشته درمانی و آموزشی خود در دانشکده‌های پزشکی و پیراپزشکی وابسته دانشگاه علوم پزشکی ایران هستند که چندین دهه در مراکز درمانی ویژه کودکان این دانشگاه به کار آموزش و درمان مشغول بوده و در مقام دانشیار و استاد آموزش دانشجویان، کارورزان، رزیدنت‌ها و فلوهای فوق تخصصی را بر عهده دارند و دارای مقالات ارزشمند در سطح بالا در ژورنال‌های معتبر دانشگاه‌های بزرگ جهان‌اند. مرکز آموزشی درمانی علی اصغر با سابقه درخشان آموزشی از شصت و اندی سال پیش یکی از مراکز آموزشی دانشگاه علوم پزشکی ایران است و دارای بخش‌های فوق تخصصی رشته‌های نفرولوژی، نوزادان، خون سرطان، غدد، قلب، گوارش، ریه، بخش عفونی و جزآن است.

من به عنوان مدیر آموزشی و پژوهشی این مرکز از سال ۱۳۶۴ از سالی که رزیدنت سال اول رزیدنتی بودم به عنوان چیف رزیدنت مسئول آموزش دانشجویان شدم و در برنامه‌ریزی‌های آموزشی شرکت داشتم که بعد از پایان رزیدنتی استخدام و دوره فلوی فوق تخصص نفرولوژی را در دانشگاه‌های ایران و علوم پزشکی شیراز گذراندم و از سال ۱۳۷۴ دارای بیش از ۲۵ نفر فلوی فوق تخصصی نفرولوژی توسط اعضای علاقمند و فعال بخش برای استان‌های سراسر کشور بودم و بخش ما یکی از بخش‌های بسیار فعال نفرولوژی و دیالیز

ایران است و پیوند کلیه کودکان ما که در بیمارستان رسول توسط همکار عزیزمان دکتر رحیمزاده اداره می‌شود، انجام می‌شود.

ما در فاصله ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ حدود ۵۰۰ مورد پیوند کلیه با پیش‌آگهی عالی داشته‌ایم که در مرکز لبافی‌نژاد انجام شده که به عنوان یک بخش با احتساب بیش از ۱۵۰ مورد پیوند در مرکز رسول درخشان‌ترین بخش نفرولوژی در ایران محسوب می‌شود.

در پایان به عنوان شاگرد کوچک اساتیدی که من و دیگر اعضای هیأت علمی مرکز علی‌اصغر را آموزش دادند، دست همه آن‌ها و دست همه آموزش‌گیرندگان را می‌بوسم که مرا آموختند و یا باعث شدند، بیشتر و بیشتر بخوانم و سپاسگزار همه کودکان گمنامی هستم که بر بالینشان آموختم و هم‌چنان پس از ۵۰ سال می‌آموزم.

دانشگاه علوم پزشکی ایران

شایسته می‌دانیم در پایان از نقد و بررسی و معادل‌سازی بخش‌هایی از متن پزشکی کهن با پزشکی امروز، گروهی از فرهیختگان به نام و هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران سپاس‌گزاری کنم این کار سنگین، نازک‌بینانه و محققانه را به انجام رساندند.

خانم دکتر الهام بهرنگی فوق تخصص پوست کودکان، بخش‌هایی از مقالات سوم، باب‌های پنجاه چهارم و پنجاه و پنجم.

آقای دکتر رضا بهمدی، فوق تخصص نوزادان. بخش‌هایی از:

الف) مقاله یکم، باب‌های یکم تا ششم.

ب) مقاله دوم باب‌های یکم تا سی و چهارم را گزاره کردند.

آقای دکتر ابوالحسن چوبدار، فوق تخصص نوزادان، بخش‌هایی از مقاله

نخست، باب‌های یکم و دوم.

خانم دکتر رزینا حسینی شمس‌آبادی، فوق تخصص نفرولوژی کودکان،

بخش‌هایی از مقاله دوم، باب‌های چهارم تا پنجم را گزاره کردند.

خانم دکتر آینا ریاحی، فلوی فوق تخصص نورولوژی کودکان بخش‌هایی از مقالات دوم، باب‌های ششم تا هژدهم بیماری‌های اعصاب کودکان گزاره کردند. ایشان براین باورند موارد یادشده در باب‌های چهاردهم تا شانزدهم هیچ یافته مورد تأیید در مراجع علم اعصاب کودکان یافت نشد.

خانم دکتر شیرین سیاح‌فر، فوق تخصص عفونی کودکان، بخش‌هایی از مقالات سوم، باب‌های بیست و دوم، بیست و پنجم، بیست و ششم، بیست و نهم، سی و سوم، چهل و پنجم تا پنجاه سوم و پنجاه هشتم تا شصت و یکم را گزاره کردند.

خانم دکتر مهناز صادقیان، فوق تخصص گوارش کودکان، بخش‌هایی از مقالات دوم، باب‌های چهل و دوم تا چهل و چهارم را گزاره کردند.

آقای دکتر علی‌رضا عشقی فوق تخصص ریه کودکان:

الف) بخش چهل و پنجم مقالات دوم؛

ب) باب‌های بیست و چهارم، بیست و هشتم، سی‌ام، سی و چهارم تا سی و هشتم.

خانم دکتر فریبا فریرزی‌فر، فوق تخصص روان پزشکی کودکان و نوجوانان، بخش‌هایی از مقالات سوم، باب‌های چهلم، چهل و یکم، چهل و چهارم و چهل و ششم تا چهل و هشتم را گزاره کردند.

آقای دکتر محمد فلاحی، دندان‌پزشک، بخش‌هایی از:

الف) مقالات دوم، باب‌های سی و پنجم تا سی و هفتم

ب) مقاله سوم، بخش‌های سی و یکم و سی و دوم را گزاره کردند.

خانم دکتر فرشته کرباسیان، فوق تخصص گوارش کودکان، بخش‌هایی از مقالات سوم، باب‌های سی و نهم، چهل و سوم را گزاره کردند.

خانم دکتر نرگس موسوی، رزیدنت ارشد کودکان، بخش‌هایی از مقالات نخست، باب‌های چهارم تا پنجاه و هشتم را گزاره کردند.

خانم دکتر شهربانو نخعی، فوق تخصص گوارش کودکان، بخش‌هایی از مقالات دوم، باب‌های چهل و دوم تا چهل و چهارم را گزاره کردند.

خانم دکتر زهرا واحدی، فوق تخصص نوزادان بخش‌های از:
الف) مقالات یکم، باب‌های یکم تا ششم.
ب) مقالات دوم باب‌های یکم تا سی و چهارم را گزاره کردند.
آقای دکتر مهدی وفادار، فوق تخصص غدد کودکان، بخش ۵۶ از مقالات
سوم، پدیده پرمویی.

